

Virksomhetsplan og handlingsplan for 2010

for

Várdobáiki samisk senter

Várdobáiki
sámi guovddáš samisk senter

Bildene er hentet fra Várdobáikis arkiv fra ulike aktiviteter i regi av senteret.

Innhold

Om Várdobáikis bakgrunn og tilblivelse	1
Sjøsamisk kultur	1
Markasamisk kultur	1
Dagens situasjon.....	2
Várdobáiki et aktivt samisk senter – for de samiske brukerne	3
Om organisasjonen.....	3
Finansiering	4
Várdobáikis formål:	4
Formålet er nedfelt i vedtektenes § 2	4
Várdobáiki skal	4
Hvordan:	5
Virksomhetsplan 2010.....	6
Avdeling for Språkarbeid/språksenteret	6
Samisk barnehage	6
Várdobáiki museum	7
Várdobáikis basisaktiviteter	7
Samisk språksenter:.....	7
Márkománák samisk barnehage	7
Tiltak for ungdom: Nuoraid siida – ungdomssenter.....	8
Samarbeid med Márkomeannu.....	8
Helsetreff.....	8
Mimretreff.....	8
Etablering av egen avdeling for helse	8
Informasjons og opplysningsvirksomhet.....	8

Om Várdobáikis bakgrunn og tilblivelse

Samene i Nordre Nordland og Sør-Troms har sitt grunnlag i både den sjøsamiske og den markasamiske befolkningen. Den samiske dialekten som brukes i området tilhørere i hovedsak Nordsamisk men bærer og preg av å ligge på grensen til lulesamisk.

Sjøsamisk kultur

Den sjøsamiske kulturen har tradisjonelt sett vært sentrert rundt sjøkanten i Ofot- og Astafjorden, der jordbruk, hjemmefiske og Lofot- og Finnmarksfiske har vært tradisjonelle næringer. Mange verneverdige gjenstander stammer fra den sjøsamiske kulturen i regionen. Gjenstandenes art har sammenheng med forskjellige aspekter av den sjøsamiske kulturen, der næringsredskaper, husflidsredskaper, koftetradisjoner og andre klær kan være sentrale nøkkelord.

Markasamisk kultur

Den markasamiske befolkningen er i hovedsak etterkommere etter nomadene, som brukte beitelandskapet som strakte seg fra Jukkasjärvi i Nord-Sverige til kystlandskapet i Nordre Nordland og Sør-Troms. Etter hvert fikk reindriftssamene et mer bofast forhold til kystlandskapet (sommerbeitet), og jordbruk, fiske og utmarksnæringer fikk en mer framtrædende rolle i en næringskombinasjon. Den markasamiske befolkningen har, i motsetning til den sjøsamiske befolkningen, en bosetningshistorie som ligger lengre inn i landet. Markebygdene er områder som ligger ovenfor gårdene ved kysten; alt fra noen kilometer til flere mil lengre inn i landskapet. Bosetningen er sentrert rundt fiskevann, skogsdaler og lavfjellsparti. Kulturminnene etter markasamene har mange fellestrekk med de sjøsamiske gjenstandene, men har mange særtrekk som er spesielle for området. Dette har stor sammenheng med reinnomadismen og bosetningshistorien. Enda i dag er dialekt, samekofte og slektsnavn lik på norsk og svensk side.

Dagens situasjon

Regionen merket fornuftsprosessen sterkt. Fra 1905 var det innført restriksjoner for grenseoverskridende reindrift. Dette førte i stor grad til at samisk språk og kultur ble skadelidende. Vi ser likevel at de markasamiske bygdene har bevart de samiske kulturuttrykkene. På tross av sterkt press utenfra arbeidet samiske pionerer som for eksempel Henrik Kvandahl rundt 1919 for å bevare samisk kultur i regionen. Fra 1970 tallet ble det en institusjonalisering av samisk kulturarbeid gjennom samiske foreninger og etablering av samiske gårdsmuseum og samisk barnehage. I de siste tiår har det vært gitt tilbud om samiskundervisning i skolene i regionen og i dag er det nærmere et hundretalls elever som har samisk språk på skolen.

Den markasamiske kultur er i dag en levende kultur som synliggjøres gjennom mange kunstarter som for eksempel forfattere, billedkunstner, fotografer etc.

I de senere tiår har regionen Nordre Nordland og Sør-Troms vært preget av aktive samiske miljø som har arbeidet med revitalisering, bevaring og utvikling av samisk kultur. Det har også kommet til nyetableringer innen nyere samisk næringsvirksomhet som f. eks. bokforlag. Det mangfoldige samiske kulturlivet gjenspeiles i et stort antall lag og foreninger. Gjennom aktiviteter og tilbud har det markasamiske blitt mer tydelig og kjent, både blant andre samer og nordmenn.

Márkomeannu samiske festival ble startet som en liten samisk ungdomsfestival, arrangert av Stuornjárgga sámenuorak/sameungdomsforening. I dag er Márkomeannu organisert som en egen forening og har vokst seg til en stor og viktig samisk kultur- og musikkfestival. Márkomeannu er en av de viktigste samiske tiltakene i regionen. Márkomeannu har tilbud til barn, ungdom, voksne og eldre og er en samlende begivenhet over flere dager som har stor betydning for ivaretagelse og utvikling av samisk språk og kultur i regionen.

Várdobáiki et aktivt samisk senter – for de samiske brukerne

Det samiske kulturfellesskapet i Sør-Troms og Nordre Nordland mangler i stor grad en samiskbasert infrastruktur, som i andre samiske områder er blitt hjulpet frem ved offentlig innsats.

Den samiske befolkningen representert gjennom sine sameforeninger ønsket et samisk kultursenter – et kulturverksted som skulle bidra til å opprettholde en samisk bosetting ved å fremme kulturutfoldelse som styrker samisk kultur og selvfølelse.

Flere kommuner, mange sameforeninger og lag har i samarbeid stått bak etablering av Várdobáiki samisk senter. Det gjenstår fortsatt et viktig arbeid med å få på plass et samisk kulturhus.

Várdobáiki organiserer mange av de samiske tilbudene som gis i regionen og er også i gang med å etablere og utvikle et samisk museum for området.

Márkomeannu har en naturlig plass i Várdobáiki. Selv om Márkomeannu er en selvstendig forening/organisasjon ser Várdobáiki det som helt naturlig å ha et utstrakt samarbeid med Márkomeannu. Blant annet ved å tilby kontorfasiliteter og bidra med praktisk hjelp der det er ønskelig og mulig.

Várdobáiki skal fungere etter et desentralt prinsipp ut fra en nav-eike modell. Dette er nødvendig da senteret skal ivareta interesser for en samisk befolkning spredt utover en stor region. Det pågår et arbeid med å lage strategi og utvikle framtidig innhold i senteret.

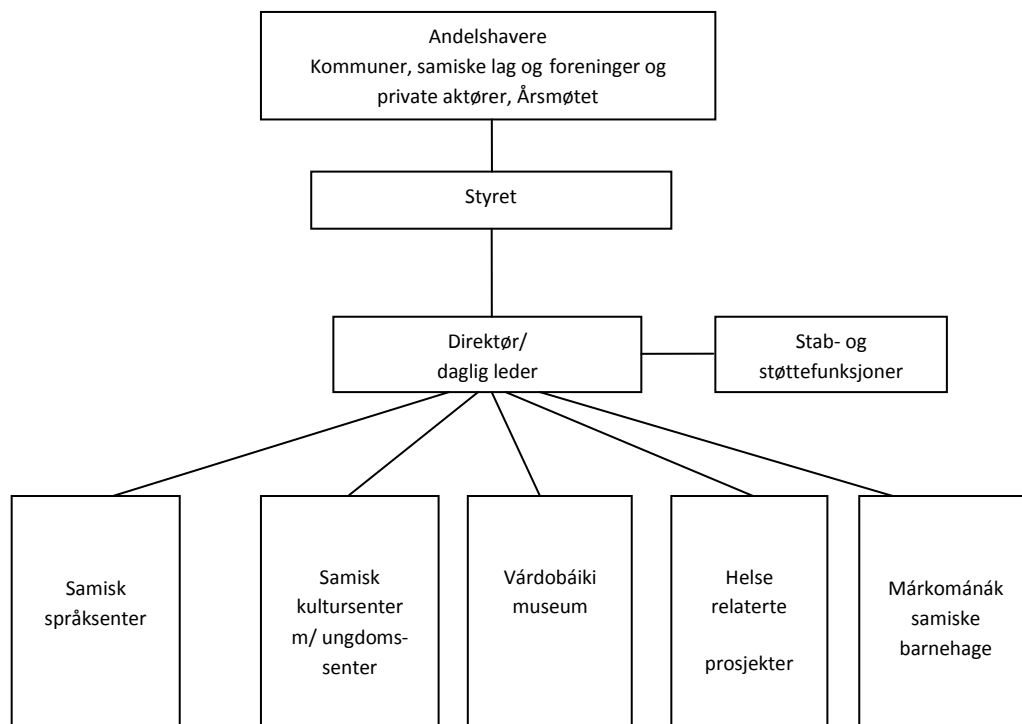

Om organisasjonen

Várdobáiki samisk senter er organisert som et andelslag med eiere blant kommuner, foreninger, lag, institusjoner og private. Det er åpen andelstegning. Ved etablering av

organisasjonen var det regnet som viktig og riktig at alle interessenter kunne være medeiere av Várdobáiki.

Várdobáiki er fortsatt en institusjon i etableringsfasen. Bedre finansiering og økt bemanning er hovedstikkord i videre arbeid i utvikling av senteret.

Finansiering

Várdobáiki samisk senter, språksenter og museum får driftstilskudd fra Sametinget og Troms fylkeskommune. Finansiering også fra Nordland fylkeskommune forventes innen kort tid.

Várdobáikis formål:

Formålet er nedfelt i vedtektenes § 2

Várdobáiki samisk senters formål er å videreføre samisk språk, kultur og samfunnsliv i regionen.

Várdobáiki skal

- Bidra til et inspirerende miljø i tråd med samiske verdier og tradisjoner i området.
- Gjennom sitt nettverk fremme forståelse som danner grunnlag for samarbeid, nytenking og utvikling. Samarbeid og forståelse baseres på at det samiske Sør-Troms og Nordre Nordland er en naturlig og likeverdig part i regionen og i aksene Norrbotten - Vesterålen/Lofoten

- Fremme samarbeid for samisk utvikling mellom mange kommuner, to fylker og mange sameforeninger og enkeltpersoner.
- Være med på å gi vekst, utvikling og kompetanseheving både lokalt og regionalt.
- Realisere planene for kulturhuset Várdobáiki.

Hvordan:

- Utarbeide strategiplan for å realisere formål
- Være et samisk fyrtårn som er godt synlig både lokalt, regionalt og nasjonalt.
- Synliggjøre marka- og sjøsamiske forhold både lokalt, regionalt og nasjonalt
- Arbeide for og bidra til en bedre offentlig samisk infrastruktur.
- Være en kunnskapssentral vedrørende samiske forhold i regionen
- Gjennomføre tiltak for utvikling og revitalisering av samisk språk
- Arbeide for oppbygging av samiske institusjoner
- Bygge opp et miljø med samisk fagkompetanse i området, arbeide for å styrke og videreutvikle kunnskap om det samiske i regionen samtidig som det arbeides med tilbud rettet mot samiske forhold
- Være en arbeidsplass som gir rom for kreative tiltak og gir gode utviklings muligheter for de ansatte og som sikrer stabilitet.
- Være fleksibel slik at senteret kan imøtekomme ideer fra brukere av senterets tjenester
- Tilrettelegge tilbud for alle aldersgrupper fra de minste til de eldste

Virksomhetsplan 2010

Avdeling for Språkarbeid/språksenteret

- Tilby kurs i samisk språk for å øke antallet samisktalende og bidra til formell kompetanse i samisk
- Være samarbeidspart for sameforeninger som arrangerer språkkurs/andre kurs i nordsamisk språkområde fra Efjord til Midt-Troms og vestover.
- Tilbud rettet mot samiskundervisningen i grunnskolen
  - Nettverksarbeid for samisklærere
  - Språkbad for samiskundervisningen.
  - Besøk fra språksenteret med språkfaglig innhold.
  - Leirskoleopphold med samisk språk og kultur som tema
- Tilbud rettet mot førskolebarn og foreldre
  - Samisk kurs
  - Prosjekt der nye samiskspråklige arenaer skal opprettes i Márkomának samiske barnehage.
  - Gjennom drama- og teaterprosjekt, inspirere til bruk av samisk språk og kultur
  - Få samisk språk til å bli en naturlig del av barnehagen – gjennom prosjektet "Lær meg samisk før skolestart III"
- Synliggjøring av samisk skriftspråk for allmennheten
- Arbeid med samiske stedsnavn

Samisk barnehage

Fortsatt drive Márkomának samisk barnehage i tråd med barnehageloven med spesielt formål å styrke barnas identitet som samer ved å fremme bruken av samisk språk og ved å formidle samisk kultur.

- Arbeide med å styrke samisk i barnehagen gjennom ulike tiltak

Várdobáiki museum

Museumsdriften ved Várdobáiki tar mål av seg å følge "Plan for etablering av museumsdriften ved Várdobáiki samisk senter" av mars 2009, med bakgrunn i "Delutredning av samisk museumsvirksomhet i Nordre Nordland og Troms" og "Sametingsrådets melding om samiske museer" Nedenfor følger en punktvis redegjørelse for den planlagte museumsvirksomheten for 2010.

- Ferdigstilling av ferdigrestaurert torvsjå i Brenna
- Undervisning/seminar/formidling av samisk kulturhistorie
- Kultursti i Ballangen om "Samer og skjerpevirksomhet"
- Gjenstandsutstilling/katalogisering ved Vilgesvárre samisk boplass
- Vandretstilling om samisk historie i Nordre Nordland og Sør – Troms, samarbeidsprosjekt med Museum Nord, en del av den "kulturelle skolesekken".
- Digitalt fortalt, samarbeidsprosjekt med Museum Nord, digital utstilling om samiske pionerer i Nordre Nordland og Sør – Troms. Film om Márkomeannu som samisk pionér.
- Kulturminneregistrering i regionen
- Oppfølging av samarbeid med nærliggende og relevante museer.
- Planlegging og prosjektering av framtidige bygningsvernprosjekter.
- Initiere til museumsprosjekter i samarbeid med Vilgesvárre og Henrik Kvandahl museet.
- Katalogisering og videre oppbygging av bildesamling.
- Museumsvirksomhet ved Gállogieddi friluftsmuseum, gjenstandskatalogisering vil prioriteres
- Samisk rundreise: Samarbeidsprosjekt mellom samiske reiselivsbedrifter og museum i regionen.

Várdobáiki museum har driftsansvaret for Gállogieddi samisk friluftsmuseum. Dette innebærer blant annet daglig drift og vedlikehold, guiding medio juni til medio august, i tillegg til andre initierte prosjekter.

Várdobáikis basisaktiviteter

Samisk språksenter:

- skal fortsatt arbeide aktivt for bevaring og revitalisering av samisk språk og dialekt i regionen.

Márkománák samisk barnehage

Várdobáiki anser det som viktig å beholde et samisk førskoletilbud i Evenes og Skånland og vil fortsette med drift av barnehagen

Tiltak for ungdom: Nuoraid siida – ungdomssenter

Nuoraid siida er et språk og identitetsrelatert tilbud til samisk ungdom

Samarbeid med Márkomeannu

Márkomeannu er en uavhengig organisasjon. De leier kontorlokaler ved Várdobáiki, og vi gjør administrativt arbeid for dem for enkeltprosjekter der dette er naturlig. Várdobáiki har som mål å inkludere Márkomeannu i samisk senter for å tilby Márkomeannu gode forhold.

Helsetreff

Helsetreffene bygget opp rundt, lesetrening, foredrag, trim, mat og sosialt samvær er blitt et viktig tiltak for eldre.

Mimretreff

Tiltak for eldre samer i institusjon med et bevisst fokus på samisk språk og kultur.

Etablering av egen avdeling for helse

Várdobáiki har siden 2003 hatt kontinuerlige helseprosjekter. Prosjektene har vært varierte, og målgruppen har vært brukere av helsetjenesten, helsepersonell i 1. og 2. linjetjenesten, administrativt nivå i kommunene, høgskoler og universiteter. Várdobáiki har etablert Helsetreff som er et svært verdsett tiltak, gjennomført flere seminarer for helsearbeidere, undervisning med tema fra samisk helse på høgskole, universitet og andre institusjoner, forskningsprosjekt, med mer. Gjennom denne satsingen har verdifull kompetanse blitt ervervet, og for å kunne ivareta denne kompetansen, ønsker vi å få til en fast avdeling for samisk helse.

Informasjons og opplysningsvirksomhet

Det er stadig et behov for synliggjøring av samisk tilstedeværelse. Várdobáiki tar et ansvar for å bidra til dette.

Vardobaiki vil utgi prøveutgave av et tidsskrift i 2010.